

Nikola Stanković

PITANJE O SMISLU ČOVJEKOVA ŽIVOTA I DANAS JE NEZAIBILAZNO

Najprije nekoliko napomena: Nećemo na početku tumačiti termine sadržane u naslovu našeg predavanja. Jedan je razlog za to i ovaj: značenja spomenutih termina, iako ne sasvim određeno, svakom su poznata iz vlastita iskustva. Prije izričito postavljenog pitanja što je čovjek, što njegov život, a što smisao njegova života, svatko ima nerefleksivno znanje o tim datostima. Pretpostavljajući to znanje (bolje predznanje) temeljeno na sebesvijesti, koja je prisutna u svakom činu naše spoznaje, i na cjelokupnom iskustvu, a posebno na doživljavanju sebe u djelovanju, možemo nesmetano preći na stvar.

Drugi razlog netumačenja termina upravo je pozivanje na refleksiju na to vlastito iskustvo, koje treba provesti u našem misaonom slijedu. Pokušat ćemo obratiti pažnju na pitanje o smislu čovjekova života, na pitanje, dakle, koje je vrlo rijetko u prvom planu našega zanimanja. Ipak, to ne znači da ono nije naše sudbinsko pitanje i da za njega ne znamo. Istina je da ga mnogi ljudi gotovo nikada izričito ne postavljaju, ali to nikako ne znači da ga ne poznaju i da im se ono ne nameće. Ima, međutim, ljudi koji se rado zadržavaju u predjelima ljudskog života gdje se ono samo od sebe nameće, gdje se ono postavlja u svoj svojoj žestini. To se događa posebno onda kada čovjek dođe u »tjesnac« ili bude »izbačen iz općenitosti« (kako bi rekli Kierkegaard i Šestov) i »prosječnosti« ili »neautentičnost« (Heidegger), na same okrajke života gdje počinje žestoka borba na sve ili ništa, na biti ili ne biti. A svatko upada u takva stanja, iako ih pokušava zaobići »drogirajući se« zanimljivim sadržajima, to jest sužujući svoj vidokrug na ograničena obzorja predmetnosti.

Naše razmišljanje ide za tim da najprije pokaže kako se pitanje o smislu čovjekova života doista nameće ljudima, a onda da vidimo samu strukturu sniisaonog doživljavanja i, napokon, da upozorimo na uvjete

pod kojim se to pitanje mora postaviti kako ne bismo previdjeli koju osnovnu vlastitost toga pitanja. Pravo postavljeno pitanje smjera, naime, na pravi odgovor.

1. *Pitanje o smislu čovjekova života danas se postavlja*

Ovo se pitanje čovjeku najradije postavi onda kada je njegov život ugrožen. Osobito se to događa u naglim životnim zaokretima kad je čovjek izbačen iz svoje mirne i harmonične svagdašnjice i živi u strahu pred nekom nedaćom ili slučajem, koji mu prijete. Što su ti događaji neočekivaniji, to više narušavaju uhodane strukture svagdašnjeg života, a čovjek je jače izazvan da ih smjesti u smisaono doživljavanje cjelokupnosti svojega svijeta. Budući da mu to olako ne polazi za rukom, obično filozofija ovdje ne počinje iz divljenja, kako su nas učili stari Grci, što nije nemoguće, nego iz zgražanja, neodobravanja, tjeskobe i straha. Nisu samo izvanredni događaji povod za ovakav način razmišljanja, ali tim događajima očitije se konkretizira čovjekova sveopća egzistencijalna ugroženost.

U ovoj neposrednoj ugroženosti kao konkretizaciji opće egzistencijalne ugroženosti, to jest u negativnim događajima, čovjek uvijek pokušava tražiti smislenost i time sebi stvoriti prostor slobode i tako zaštititi svoje ugroženo biće. O tome nam svjedoče »čaranja, žrtveni kultovi, vjera u providnost, čudesa ili sudbinu, kao i pozivanje na sreću ili nesreću, osvetu bogova, astrologiju ili psihoanalitičko tumačenje iskustva iz djetinjstva«.1 To znači da je čovjek npr. smrt, kugu, glad i rat pokušavao stavljati u širi kontekst odakle bi se onda tumačili kao smisaoni. Time bi na neki način »razumio« te događaje, a kad čovjek nešto razumije, lakše to prihvati. On nešto razumije onda kada to svede na nužnost. A to je stara čovjekova napast da lakše prihvati ono što je nužno. Nenadanosti se čovjek uvijek bojao. Ne dopuštajući da išta može nastati neosnovano i bezrazložno pokušava tumačiti smrt kao junačku smrt, bolest, glad i rat kao osvetu i kušnju Božju. »Religiozna predočavanja često čine okvire u kojima se daje smisao negativnim događajima, a u graničnim pak slučajevima može biti da, ono što nama izgleda kao bol i gubitak, pogođeni prihvaća kao sreću, čast i spas, kratko: kao događaj s povoljnim smislom.«-

Iz rečenog slijedi da se smisao stavlja u pitanje onda kada je on sumnjiv, a to znači da nam nije očit i potpuno dan. Splett, prema Reiner-u, u četiri točke svrstava događaje, koji čovjeka jače nego drugi

1 H. DÖRING -- F.-X. KAUFMANN, »Kontingenzerfahrung und Sinnfrage«, u *Christlicher Glaube in moderner Gesellschaft*, sv. 9., Herder, Freiburg-Basel-Wien 1981., Str. 8.

- Isto, Str. 9.

potiču na traženje smisla: »1. Zakrivenost ili nevidljivost smisla u isku-
stvu patnje, boli i nesreće; 2. Gubitak smisla u životnoj dosadi bez nape-
tosti i sreće; 3. Poništenje smisla prijetnjom smrti; 4. Svijest odgovornosti
u rađanju novih života: Ovdje nije u pitanju smisao samo za one što
egzistiraju, već je u pitanju smisao ljudske egzistencije uopće.«*

Ako bismo prihvatili pretpostavku da je svijet u cijelosti besmislen,
potpuno apsurdan, ostalo bi nam, ipak, nešto nerazjašnjeno. Postojala bi
osnovna nedosljednost u prihvaćanju apsolutnog besmisla. Ako u sebi
ne bismo osjećali zahtjev za smislom, tvrdnja o besmislenosti svega bila
bi besmislena. Ona ne bi imala nikakva smisla. Iako je ljudski život ra-
zapet između nade i apsurdnosti, ipak ne može izbjeći pitanje o smislu.

Mogućnostima da se zaštititi od gore spomenutih negativnih doga-
đaja naše današnje vrijeme raspolaže više nego i jedno vrijeme do sada.
Te su mogućnosti, međutim, daleko od toga da bi nas zaštitile od velike
ugroženosti, i to upravo od onih osiguranja koje smo mukotrpno ostva-
rivali. Došlo je vrijeme kada se čovjek boji upravo onoga čime se želio
zaštititi. Zato se u pitanje stavljaju naš napredak, naša kultura, naša
dostignuća i sva naša osiguranja. Iza svega onoga što je ljudski genij
ostvario stoji duboka nesigurnost koju egzistencijalisti nazivaju egzis-
tencijalnim strahom, a sastoji se u tome da bi čitava egzistencija mogla
biti besmislena, drugim riječima da bi sve moglo biti slučajno, da bi sve
moglo biti uzaludno.

Zato je zanimljivo da, usprkos rastu našeg znanja, smisao moderne
kulture nije manje ugrožen — mnogo je jače utemeljen strah modernog
čovjeka u njegovoj dezorijentiranosti nego u opasnostima po život. To
dolazi odatle što čovjek ne uspijeva poredati događaje u smisaonu cjeli-
nu. Veće intelektualne mogućnosti pojedinaca ne osiguravaju same po
sebi ispravnu orijentaciju. Ova činjenica upućuje na to da pitanje o smi-
slu života nije kao ostala pitanja naše svijesti i spoznaje na koja inte-
ligentniji i sposobniji među nama odgovaraju bez velikih teškoća. Mo-
dernizacijom svijeta i eksplozijom mogućnosti dolazi do veće kompleks-
nosti odnosa i do neodređenosti iskustva. Ovaj prekomplikirani svijet
čovjek teško uspijeva smislenu poredati.

U isto vrijeme čovjek misli da on uređuje taj svijet, da mu je on go-
spodar, sve se manje susreće s primarnim svijetom, a sve više sa sekundar-
nim i tercijarnim. Budući da se sve više konfrontira sa svojim tragovima
nego s djelima Božjim, pomisli da je smisao čovjekove egzistencije negdje
u njemu samom, u dubinama njegovih vlastitih dimenzija, osobnosti,
savjesti, slobodi ili mogućnosti da stalno sebe nadilazi. Ovako čovjek
sebe shvaća kao točku na koju se odnosi čitava stvarnost. Zaboravlja,

* J. SPLETT, »Sinn«, u *Sacramentum mundi*, IV, Herder, Freiburg-Basel-Wien
1969., str. 548.

međutim, da on pri tome ipak ostaje samo točka te iste stvarnosti. Zato i ne može on biti odgovor na pitanje o čitavoj stvarnosti.

Da bi čovjek odgovorio na pitanje o smislu jednog dijela stvarnosti, ne može se zadovoljiti time da samo parcijalno uhvati stvarnost i tako iz tog suženog i ograničenog horizonta proglasi zadnju smislenost pojedinačnoga. Ovakvi izvodi, koji bi pretendirali na to da zadovolje ljudsku pitljivost, bili bi i neuspješni i nelegitimi. Prepustiti čovjeka nihilizmu rješenje je za kojim se može posegnuti. Ali čovjek se buni i opire takvoj mogućnosti i ponovno se upinje da prodre iz nesmisla u smislenost. Čak je i Nietzsche, mnogima poznat kao pravi nihilist, pokušao tu stravu prevladati idejom vječnog vraćanja. A Marx, odbacivši religiju kao otuđenje, pokušava utješiti svoje sljedbenike utopijskom budućnošću, savršenim društvom bez otuđenja, od kojeg bi onda svi ljudski naponi i žrtve, a valjda onda i patnja i smrt, dobili svoje opravdanje i smislenost. Može netko reći da on na ovaj način ne razmišlja, ali jedva može ostati ravnodušan kad mu se upravo ovakva pitanja. To uostalom pokazuje ponašanje ljudi koji ta pitanja odbijaju.

Frankfurtska škola (Adorno, Horkheimer, Habermas) polaze od pretpostavke da društvo daje smisao svemu pojedinančom. Moglo bi se ipak priuipitati: ako su svi čovjekovi odnosi društveno uvjetovani, znači li to da je ono »društveno« sve? Tipičan je to primjer kako se u suženoj smislenoj cjelini želi dati odgovor na smisao same cjeline. Također je Blochovo kvantitativno »uvijek dalje« jednostrano jer stvarnost ima i drugi aspekt: kvalitativni.

Heidegger odbija Husserlov poziv na transcendentni, to jest »apsolutni« subjektivitet i postavlja izravni izlaz od vlastitog, faktičkog JA (Dasein). Njegova fenomenologija želi riješiti pitanje smisla bitka polazeći od neautentičnog čovjeka kakva nalazimo, a koji treba da postane autentičan otkrivajući smisao bitka. Mogućnost da postavi to pitanje sastoji se u tome što je čovjek ontičko (faktičko) biće, ali u isto vrijeme i ontološke, svjestan je ontološke razlike između bitka i bića. Smisao bitka Heideggerovo je prvo i jedino pitanje. To da čovjek uopće može postaviti pitanje o smislu bilo koje ograničene stvarnosti, temelji se na mogućnosti da ograničeno shvati kao ograničeno, to jest da pita o bitku bića i napokon, o smislu samoga bitka. Zato je Heideggerova fenomenologija ili hermeneutika u najizvornijem smislu riječi otkrivanje uvjeta mogućnosti svakog ontološkog istraživanja. »Otkrivanjem smisla bitka i osnovnih struktura tubitka otvara se horizont za svako daljnje ontološko istraživanje.«*

Čovjek posjeduje mogućnost da pita za smisao pojedinih stvari, svojega života i cjeline iz koje njegov život može dobiti smisao, ako je

* M. HEIDEGGER, *Sein und Zeit*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen 1967., str. 37.

ona smisljena. Čovjekova neutaživa želja ne pokazuje se samo u tome da otkrije smisao pojedinčeva života, nego želi znati za smisao znanosti (čiji pojam nije uvijek jednoznačno određen), tehnike, društvenog razvoja te cjelokupne povijesti. Zanimljivo je da se pitanje smisla postavlja i u relativno mladim znanostima: u sociologiji (Max "Weber misli da je socijalno djelovanje smisljeno orijentirano) i u psihologiji (kao traganje za identitetom).

Nemamo nakane iscrpno pokazati kako se pitanje smisla konkretno pokazuje u današnjim znanostima, filozofiji i umjetnosti, nego samo to da je ono prisutno, i to kao pitanje koje zahvaća šire nego bilo koje drugo pitanje o pojedinim vidicima stvarnosti. Ta vrsta pitanja usmjerena je na to da dobije odgovor unutar pojedine ograničene smisaone cjeline, ostvarene kao pojedinačni i ograničeni vidik stvarnosti. Znanosti opisuju i razrađuju pojedine smisaone cjeline, ali ne pitaju za zadnji smisao svake od tih ograničenih cjelina.

Da bismo naše pitanje o smislu čovjekova života mogli ispravno postaviti, najprije ćemo općenito promotriti strukturu našeg smisaonog doživljavanja.

2. *Struktura našeg smisaonog doživljavanja*

Priča se da je neki Ante našao nekog Matu u Splitu na rivi kako se sunča. Pozvao ga je da idu loviti ribu. Mate upita Antu: »Zašto?« »Prodat ćemo je«, kaže Ante, »i tako malo-pomalo skupljati novac i kupiti barke i mrežu«. »A onda?« upita Mate. Opet loviti ribe i prodavati ih, skupiti dosta novca, kupiti brod, zaposliti druge, a onda možemo mirno sjediti na obali i uživati.« »To ja već radim«, odgovori Mate.

Struktura je našeg smisaonog doživljavanja takva da pojedine cjeline razumijemo uvijek iz šire smisaone cjeline. Pojedine datosti imaju smisla ako su usmjerene na nešto drugo. Jednako tako besmislenom proglašujemo radnju koja nije usmjerena prema nekom cilju.

Neposredna smisaona cjelina (bilo teoretska ili praktična) iz koje razumijevamo pojedinačno upućuje opet na veću smisaonu cjelinu, i tako redom dok ne dođemo do cjeline našeg života, za koji tražimo smisao. Sva moguća heterogena iskustva, da bismo ih razumjeli, moramo svesti na konačnu smisaonu cjelinu. Čovjekov svijet u kojem živi postaje samo tako smisaono jedinstvo i cjelina, ako se sve pojedinačno razumije iz jednog temeljnog i zajedničkog smisla.

Po svojoj misaonoj strukturi čovjek uvijek pokušava sve svesti na jedno, koje onda daje smisao svim pojedinim misaonim cjelinama njegova svijeta i života. Ako se učini pogreška pa se obuhvatnija misaona cjelina zamijeni užom, događa se da čitav slijed poduzetih koraka opet

vodi na početno stanje, kako je to Mate dobro uočio. Ali i Matin odmor na obali može se preispitati u širem kontekstu života i pitati: Zašto se odmara? Vjerojatno bi odgovorio da želi život učiniti ljepšim. Međutim, i lijepi i teški život mogu se staviti u širi horizont pa se onda pitati: Zašto živjeti? Time je naš zemaljski život kao najveća vrednota stavljen u pitanje. Da on to nije, pokazuju i dokazuju heroji, sveci i mučenici. To znači da ljudski život, kao ograničena datost, ne zakriljuje cijeli horizont naše otvorenosti prema svemu što jest.

Isto tako ne može ni društvo u kojem se jedan život odvija biti konanča cjelina koja bi zadovoljila našu pitljivost. Istina je da se tu može stati i uvjeravati sebe, kako je to zadnja cjelina koja daje smisao ljudskom životu i svemu njegovu djelovanju. To bi, međutim, značilo urušavati se u vlastitu prazninu koja bi opet ostala prazna. Njezin vapaj za puninom izražavao bi se u frustriranoj čežnji za savršenstvom koje se nije postiglo niti se daje postići dokle god je čovjek usmjeren na to da ostvari sebe i svoje savršeno društvo. Ovdje vrijedi ona evanđeoska: *Tko želi sačuvati svoj život, izgubit će ga.* Zakonitost je čovjekova rasta, naime, takva da, ako želi rasti, mora biti usmjeren na to da sebe transcendirira, a ono prema čemu je u svojem nadilaženju usmjeren, ne može biti opet zatvoreno u njegove granice. Tko je sebično usmjeren na svoje »dobro« ne može rasti i napredovati kao čovjek. Okretanjem prema drugome i napokon oprema Bogu, čovjek je na putu svojega ostvarenja. Ovakvo shvaćanje pretpostavlja ispravan odgovor na pitanje o smislu čovjekova života.

3. *Kako postaviti pitanje o smislu čovjekova života?*

U prvoj i drugoj točki nastojali smo pokazati da se pitanje o smislu čovjekova života postavlja i da se ono po strukturi našega mišljenja i djelovanja mora postaviti, a u ovoj točki želimo opisati posebnosti tog pitanja. Istini za volju, mora se reći da polazimo od stvarnosti našeg iskustva koje su same po sebi razumljive. Od te njihove razumljivosti prijeti opasnost da ih previdimo. Zato je naš zadatak da, koliko je moguće, u svoj kratkoći pojmovno točno prikažemo čovjekovo traženje smisla života.

Polazimo najprije od činjenice da za nas nešto ima smisla ako je to za nas dobro i vrijedno, tj. da nas ispunjava i da može biti cilj naše težnje. Ovdje treba upozoriti na to da se ne radi tek o nekakvu smislu koji bi zadovoljio samo naš razum, nego se radi o izazovu stvarnosti koji nas čitave angažira. (Zato treba proanalizirati strukturu našeg djelovanja.)

Iz ovog se nameće tvrdnja da ljudsko djelovanje nije moguće ako čovjek ne shvaća smisao svoje aktivnosti. To opet znači da je ljudsko

djelovanje uvijek usmjereno na neki cilj. Kad kažemo »ljudsko djelovanje«, mislimo na svjesno djelovanje, iako u nekim slučajevima i nije lako razlučiti je li neko djelovanje bilo svjesno ili nije. Polazimo od činjenice da postoji ljudsko djelovanje kojeg je čovjek svjestan.

U svjesnom ljudskom djelovanju ništa se ne događa bez cilja i nakane. Cilj jest ono što je za čovjeka »dobro« i što čini radnju smislenom. Može se čovjek poslije odreći cilja prema kojem je bio usmjerio svoju radnju i proglasiti tu radnju besmislenom, ali to ne znači da ju je on u trenutku djelovanja smatrao besmislenom, a time i djelovao bez cilja. Čovjek se ne može pokrenuti da djeluje i da se angažira ako ne vidi nikakva smisla svoje radnje. Nije, međutim, nužno da to sve čovjek teoretski znade i da si obrazloži svoje nakane, ali je nužno da u trenutku djelovanja cilj bude prisutan, makar je sva pažnja usmjerena na to da se radnja dobro izvede. Majka neguje svoje dijete a da ne teoretizira o smislenosti svoje angažiranosti. Istina je da se čovjek može prisiliti da izvodi radnje koje ne bi obavljao da je slobodan. Cilj njegova djelovanja nije i neposredni cilj same radnje. Njegovo djelovanje ipak nije besmisleno. On djeluje zato da bi izbjegao kaznu koja je za njega obično skopčana s mnogo većom neugodnošću nego izvršavanje nekog moralno neutralnog čina.

Iz rečenog slijedi da nijedna naša radnja sama u sebi nema smisla nego je uvijek, da bi bila smisljena upućena na nešto iznad sebe. Čak i ono što mi mislimo da je za nas sreća koju ne možemo staviti u pitanje, pokazuje na širi kontekst. Takve trenutke ispunjenosti zadovoljstvom želimo protegnuti na cijeli život, pa čak i na vječnost. Sumnjiva je potpuna sreća koja traje kratko, a onda nam pripravi veće neugodnosti. Takva sreća stavljena u kontekst cjeline našeg života gubi svoj smisao, naravno, ako život kao misaona cjelina ima smisla. Zato naše radnje treba prosuđivati u misaonoj cjelini našeg života. Ukoliko naše djelovanje pridonosi tome da se život u potpunosti živi, pa ako život ima smisla, i radnje će imati smisla. Ako, dakle, život u koji su radnje skupljene kao u misaonu cjelinu nema smisla, nemaju smisla ni pojedine radnje.

Svi naši čini i radnje uključuju pitanje o smislu. To se pitanje može izbjegavati i ne staviti u prvi plan našega zanimanja, ali u našem djelovanju uvijek imamo s njim posla.

Ima, međutim, ljudi koji kažu da se o cjelini ne može ništa znati, a oni mogu »mirno« živjeti a da nisu riješili problem cjeline. Ovakva tvrdnja proizlazi iz pretpostavke da se samo ono može nazvati znanjem što se može empirički verificirati i egzaktno opisati. To nije slučaj kad se radi o cjelini stvarnosti kao takvoj, a dosljedno tomu i o smislenosti našeg života koji se kao smislen i može pokazati samo u najširem kontekstu cjeline cjelokupne stvarnosti, tj. vapije za smislom.

U ovom razmišljanju treba svratiti pažnju na to da čovjek ni danas ne rješava svoje životne probleme i pitanja na znanstveni način. Hoće

li čovjek prizvati u pomoć bilo koju od egzaktnih znanosti da mu riješi pitanje prijateljstva, ljubavi, vjernosti, patnje ili smisla ljudske egzistencije? Čovjek i danas osjeća da njegov duh mnogo dublje roni u stvarnost no što mu to dopušta empirički utvrđena i egzaktno opisana činjenica. Zato se čovjek u mirnim trenucima susreta sa sobom i stvarnošću ne zadovoljava djelomičnim i do kraja neutemeljenim odgovorima nego ostvarena stvarnost u njemu vapije da bude smještena na svoje mjesto u kontekstu cjeline cjelokupne stvarnosti, tj. vapije za smislom.

Ljudsku otvorenost prema čitavoj stvarnosti ne može zadovoljiti ništa što je potrebno daljnjeg utemeljenja, što je nepotpuno, što samo sebi nije dostatno, što je siromašno, što bi trebalo nečim drugim osmisliti. Ništa nepotpuno i uvjetovano ne može biti konačno uporište ljudske egzistencije. Zato kaže Coreth: »Gdje se niječe Bog kao temeljni smisao, preuzimaju se druge apsolutne pretpostavke, a to su svijetu imanentna područja bitka i vrijednosti (materija, znanstveni napredak, život ili razvoj, ljudska sloboda, razvijanje ljudskih vrijednosti, kultura ili društvo, nacija, klasa, partija ili neki drugi socijalni ili politički ideal, ili neki osobni životni cilj kao moć, posjed, užitak ili uspjeh). Uvijek se jedna vrednota postavlja kao apsolutna i-na nju se sve druge odnose; to je ono središte koje daje smisao čitavom ljudskom životu u svijetu. Ako to nije slučaj, to jest, ako čovjek nema ni Boga ni bogića, osjeća se u egzistencijalnom vakuumu u kojem mu je slomljena svaka smislenost njegova bića.«[^]

Da čovjek u svojem djelovanju pretpostavlja apsolutni smisao svoga života, pokazuje se onda kada bismo se tome najmanje nadali. Upravo u onim iskustvima koja su najviše povod da život proglasimo besmislenim i apsurdnim čovjek znade da su ta iskustva protiv smisla, dakle, protiv njegova najintimnijeg uvjerenja da je život smislen. Iz ljudskog djelovanja vidi se da je čovjek, iako on niječe, na kraju uveren da život ima smisla. Ako bi bio uvjeren da život nema smisla i ako bi htio biti dosljedan, morao bi sve radnje proglasiti besmislenima jer, ako životni kontekst nema smisla, ne bi mogle imati ni one svoj smisao budući da se njihova smislenost i mjeri prema smislenosti života. Ako život nema smisla, morali bismo i ljubav i znanosti i prijateljstvo i vjernosti i svaku slogu i svaki naš napredak, (prema čemu bismo napredovali?) proglasiti besmislenima. To mi, ipak, ne radimo.

Lako je reći da je život besmislen, ali, ako želimo da to bude istina, besmisleno je i sve što u životu proživljavamo, sve što radimo, a, dosljedno tomu, i sve što tvrdimo, pa i sama tvrdnja da je život besmislen, postaje besmislena. Iskonska želja za smislom govori nam da se ne obaziremo na besmislene tvrdnje.

= E. CORETH, »Weltverständnis und Gottesfrage« u E. CORETH — J. B. LÖTZ, *Atheismus kritisch betrachtet*, Erich Wewel Verlag, München-Freiburg 1971., Str. 260.

SINNFRAGE DES LEBENS IST HEUTE NOCH UNVERMEIDBAR

Zusammenfassung

Die Frage nach dem Sinn des menschlichen Lebens stellt sich heute schärfer als früher, weil viele Erwartungen des modernen Menschen nicht erfüllt sind. In seinen Bemühungen, eigene Existenz zu sichern, ist es dem Menschen nicht gelungen, Ängste und Drohungen zu überwinden. Alle seine Versuche, sich selbst zu retten, sind gescheitert. Im vorliegenden Artikel wird gezeigt, dass die Frage nach dem Sinn des Lebens eine ausserordentlich wichtige Frage ist. Nach der Struktur des menschlichen Denkens muss diese Frage gestellt werden. Sie wird nicht nur theoretisch beantwortet, sondern der ganze Mensch ist darin einbezogen.